

~ МЕНЕДЖМЕНТ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ ~

УДК 339.92

DOI:10.32680/2409-9260-2021-9-10-286-287-162-167

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ В
УКРАЇНІ

Дараган А.В., аспірант кафедри міжнародного бізнесу та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, Україна

E-mail: anton.daragan1007@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0688-3292>

Анотація. Метою даної статті є аналіз сучасних показників галузі машинобудування та запропонування шляхів удосконалення економічних показників. Методикою дослідження є аналіз наукових робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, а також використання показників з офіційного сайту Державної служби статистики. Результатами дослідження є розглянуті основні тенденції розвитку підприємств машинобудування в Україні. Проаналізовано розвиток машинобудування у 2017р.-2020р.. Виділено обсяги реалізованої продукції. Проведено дослідження основних проблем машинобудування в Україні. Відзначено, що промисловий потенціал держави, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, рівень суспільного розвитку, науково-технічний прогрес, зокрема продуктивність праці людей, скорочення споживання матеріалів, якість кінцевого продукту, збереження енергоресурсів залежать від розвитку механічного інженерії. Промисловість забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва для різних галузей економіки. Практичною значимістю є рекомендації, щодо поліпшення виробничих потужностей для вітчизняних підприємств.

Ключові слова: машинобудування, конкурентоспроможність, ринок, стимулювання, стратегія, розробка, планування, економіка, держава.

MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE MACHINE-BUILDING
INDUSTRY IN UKRAINE

Daragan Anton, Ph.D. student of the department of International Business and Finance, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine

E-mail: anton.daragan1007@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0688-3292>

Abstract. The purpose of this article is to analyze modern indicators of the mechanical engineering industry and suggest ways to improve economic indicators. The research methodology is the analysis of scientific works of domestic and foreign scientists, as well as the use of indicators from the official website of the State Statistics Service. The results of the study are considered the main trends in the development of machine-building enterprises in Ukraine. Territorially, machine-building enterprises are located in all regions of Ukraine. However, against the general background, the 8 largest cities engaged in mechanical engineering stand out: Dnipropetrovsk, Kharkiv, Zaporizhia, Kyiv, Lviv, Odessa, Luhansk and Donetsk. Products manufactured by machine-building enterprises, depending on the market it is focused on, can be divided into the following groups: heavy engineering, tractor and agricultural engineering, railway engineering, automotive industry, electrical engineering, instrumentation, machine tool. The development of mechanical engineering in 2017-2020 is analyzed. Today, Ukrainian machine-building enterprises face very acute problems that need to be solved as soon as possible. Machine-building enterprises have a very clear limitation of the latest technologies and financial stability, so the domestic market has very limited opportunities. The general decrease in the number of sold products of the machine-building industry in the structure of industrial products, difficult financial results of the industrial sector of the economy and in particular in machine-building, very low level of profitability of operating activities create an environment of enterprise development risks. The volumes of sold products are highlighted. A study of the main problems of mechanical engineering in Ukraine. It is noted that the industrial potential of the state, its competitiveness in foreign markets, the level of social development, scientific and technological progress, including human productivity, reduction of material consumption, quality of the final product, energy conservation depend on the development of mechanical engineering. Industry provides comprehensive mechanization and automation of production for various sectors of the economy. Recommendations for improving production capacity for domestic enterprises are of practical importance.

Keywords: engineering, competitiveness, market, stimulation, strategy, development, planning, economy, state.

JEL Classification: D200, D240, O320

Постановка проблеми. У сучасному світі машинобудування є однією з головних галузей промисловості в країні. В першу чергу динаміка росту підприємств машинобудування

обумовлена технічним та науковим розвитком цієї галузі. Аналізування тенденції розвитку машинобудівних підприємств дає змогу побачити сучасну ситуацію та можливості для підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних компаній.

Аналіз останніх досліджень. Аналізу тенденцій розвитку машинобудування присвячено було дуже багато наукових праць вітчизняними вченими, серед яких Другова О.С., Міщенко В.А., Перерва П.Г., Яковлев А.І., Меленчук Ю., Чупир О.М., Кравченко М.О., Обод М.Л. та інші.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній за рахунок низької конкурентоспроможності українських підприємств на ринку існує необхідність запропонування чітких дій, щодо підвищення ефективності функціонування машинобудівної галузі.

Мета дослідження. Проаналізувати сучасний стан машинобудівних підприємств та розробити теоретичні рекомендації, щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Основний матеріал. У сучасному світі розвиток економіки країни залежить від стану промисловості, постійна глобалізація та інтеграція у нові економічні спільноти створюють нові ринки для підприємств.

Машинобудування є однією з найважливіших галузей промисловості в країні. Сфера промисловості вважається однією з центральної ланкою у інтелектуальних та матеріальних ланок суспільства.

Територіально підприємства машинобудівної галузі розміщені в усіх областях України. Проте на загальному фоні особливо вирізняються 8 найбільших міст, які зайняті у машинобудуванні: Дніпропетровськ, Харків, Запоріжжя, Київ, Львів, Одеса, Луганськ та Донецьк. Продукцію, яка виготовляється підприємствами машинобудівної галузі, залежно від того, на який ринок вона орієнтована, умовно можна поділити на такі групи: важке машинобудування, тракторне та сільськогосподарське машинобудування, залізничне машинобудування, автомобілебудівна промисловість, електротехніка, приладобудування, верстатобудування [6].

Промисловий потенціал держави, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, рівень соціального розвитку, науково-технічний прогрес, продуктивність праці людей зокрема, зниження матеріаломісткості, якість кінцевого продукту, збереження енергетичних ресурсів залежать від розвитку машинобудування. Галузь забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва для різних галузей народного господарства [1].

На сьогоднішній день перед українськими підприємствами машинобудівної галузі постали дуже гострі проблеми, які потребують найшвидшого розв'язання. У машинобудівних підприємств виділяється дуже чітко обмеженість новітніх технологій та фінансової стійкості, тому внутрішній ринок має дуже обмежені можливості. Загальне зменшення кількості реалізованої продукції машинобудівної галузі в структурі промислової продукції, тяжкі фінансові результати діяльності по промисловому сектору економіки та зокрема у машинобудуванні, дуже низький рівень рентабельності операційної діяльності створюють середовище ризиків розвитку підприємств [2].

Таблиця 1

Обсяг реалізованої продукції машинобудування у 2017 р.-2020р.

Найменування	2017 рік млн. грн.	2018 рік млн. грн.	2019 рік млн. грн.	2020 рік млн. грн.	Тенденція за останній рік
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	13728,8	16740,3	12898,5	12313,3	-4,53
Виробництво електричного устаткування	32938,2	42558,8	34271,7	31444,9	-8,24
Виробництво машин і устаткування, не віднесе- них до інших угруповань	59339,1	69726,5	62307,9	60302,3	-3,21

Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	61643,2	78178,5	78604,2	27420,8	-348,84
--	---------	---------	---------	---------	---------

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

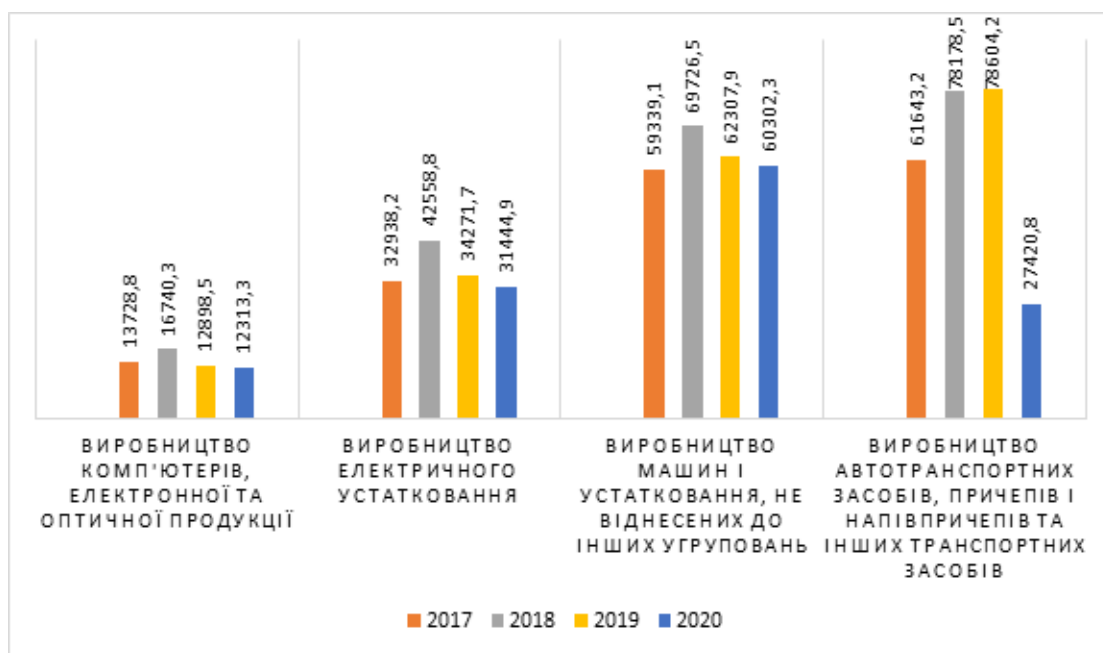

Рис. 1 Обсяг реалізованої продукції машинобудування у 2017р -2020р.

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

За результатами дослідження було виявлено, що у останній рік машинобудівна галузь демонструє тенденції росту, так наприклад Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції зросло на 17,98% у порівнянні з 2017 роком, виробництво електричного устаткування зросло на 22,60%, виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань зросло на 14,89% порівняно з минулим роком, виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів зросло на 21,15% у 2018 році. У 2020 році спостерігається падіння виробництва машинобудування у зв'язку з поширенням Covid_19, що змушувало підприємства зупиняти своє виробництво на деякий час виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції знизилось на 4,53% у порівнянні з минулим роком, виробництво електричного устаткування впало на 8,24% у порівнянні з 2019 рік, виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань знизилось на 3,21% у порівнянні з минулим роком, виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів знизилось на 348,84% у порівнянні з минулим роком, що демонструє дуже сильне падіння, такі падіння можуть дуже негативно вплинути на галузь загалом.

За результатами дослідження обсягу реалізованої продукції видно, що машинобудівна галузь демонструє найбільш високі темпи зростання у порівнянні з іншими галузями за останній рік, так вона збільшилась 18,78% у порівнянні з 2017 роком, або на 38922,2 млн. грн. Слід відзначити, що в останній рік підприємства зазнали великої шкоди, адже необхідно було звикати до нових умов функціонування у зв'язку з коронавірусною інфекцією. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів за останній рік знизилась на 8,76%, Машинобудування продемонструвало тенденцію до зростання на 3,33%, Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря підвищилось на 51,6%, а також Водопостачання; каналізація, поводження з відходами зросло на 25,04%.

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності 2017-2020 роках.

Найменування	2017 рік млн. грн.	2018 рік млн. грн.	2019 рік млн. грн.	2020 рік млн. грн.	Тенденція за останній рік
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	323530,4	391047,9	394847,2	360227,5	- 8,76
Машинобудування	168281,9	207204,1	188082,3	194578,6	+ 3,33
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	646568	723360,7	458204,1	946810,8	+51,6
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	27419,1	31291,9	30301,1	40424,2	+25,04%

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

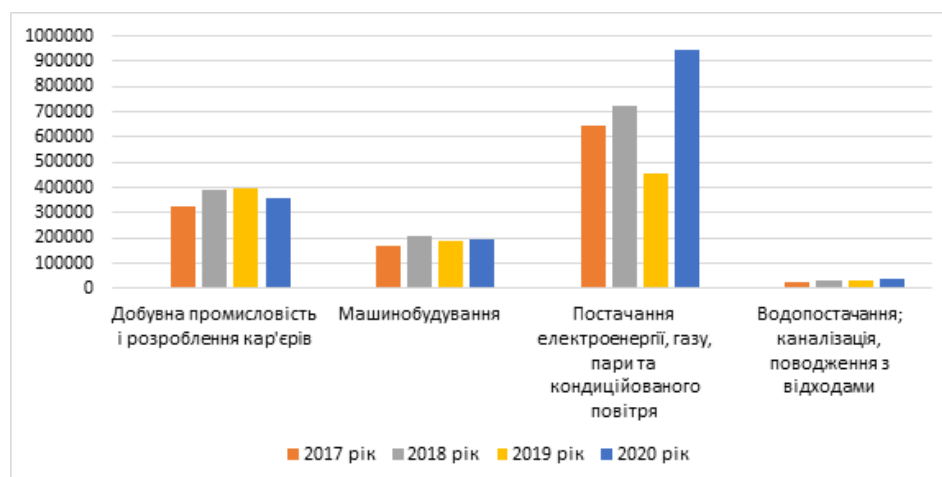

Рис. 2 Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності 2017-2020 роках

Джерело: складено автором за матеріалами [8]

За результатами дослідження обсягу реалізованої продукції видно, що машинобудівна галузь демонструє найбільш високі темпи зростання у порівнянні з іншими галузями за останній рік, так вона збільшилась 18,78% у порівнянні з 2017 роком, або на 38922,2 млн. грн. Слід відзначити, що в останній рік підприємства зазнали великої шкоди, адже необхідно було звикати до нових умов функціонування у зв'язку з коронавірусною інфекцією. Добувна промисловість і розроблення кар'єрів за останній рік знизилась на 8,76%, Машинобудування продемонструвало тенденцію до зростання на 3,33%, Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря підвищилось на 51,6%, а також Водопостачання; каналізація, поводження з відходами зросло на 25,04%.

Машинобудівний комплекс – сукупність галузей промисловості, що виробляють устаткування для всіх підрозділів господарства, а також багато предметів споживання. Він має значний науково-виробничий потенціал, у ньому зосереджена третина всіх промислово-виробничих фондів і близько половини промислово-виробничого потенціалу країни. Комплекс являє собою найскладнішу і найбільш диференційовану галузь господарства.

Залежно від цільового призначення продукції, що виробляється, машинобудування поділяється на галузі, а ті, у свою чергу, на підгалузі (їх нараховується кілька десятків) [3].

Найбільш значним негативним фактором, що впливає на фінансові результати підприємств машинобудування, є зниження світових цін на сировину та метали, що призвело до скорочення інвестиційних програм підприємств сталі, хімічної та гірничодобувної промисловості, які є основними одержувачами важкої техніки. Погіршення умов надання кредитів негативно позначилося на підприємствах машинобудування, зменшивши доступність коштів для інвестицій у технологічне обладнання підприємств, а також інвестиційні можливості споживачів машинної продукції, що призвело до зменшення попиту для продуктів. Конфлікт з Російською Федерацією, розрив технологічних ланцюгів з підприємствами Криму та Донбасу негативно позначився на виробництві машинобудівних підприємств. Однак це допомогло відродити певні сегменти внутрішнього ринку, включаючи виробництво оборонної продукції [7].

За останній рік дуже сильно на розвиток машинобудівної галузі вплинув поширення інфекції Covid_19, який змушував підприємства діяти в нових умовах функціонування. Незважаючи на позитивну динаміку розвитку машинобудівної галузі, вітчизняні підприємства на превеликий жаль не можуть нав'язати достойну конкуренцію іноземним підприємствам. Це можна обумовити багатим досвідом роботи іноземних компаній у створенні інноваційних обладнань, доступом до більш дешевого кредитування підприємств, а також у більш тісному співробітництві з стартапами.

На думку фахівця Чупир О.М. незадовільний стан у машинобудівній галузі, що є наслідком значної низки проблем, уповільнюючих їх розвиток. Серед проблем машинобудівного комплексу України, що потребують вирішення, можна виділити такі, як: недостатній рівень платоспроможності товаровиробників, застарілість і низький технічний рівень основних фондів; зниження попиту на внутрішньому ринку; зниження світової інвестиційної діяльності та, відповідно, скорочення зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію; різке подорожчання зовнішніх фінансових ресурсів і жорсткість умов їх залучення; відсутність підтримки та належного контролю з боку держави за діяльністю монополістів і посередників; недосконалість механізму кредитування; значна витратність виробництва; зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств, значний відтік найкваліфікованих кадрів і інші [4].

Кравченко М. О., підсумовує важку ситуацію у вітчизняній машинобудівній галузі тим, що з огляду на майже повну економічну дезінтеграцію з Російською Федерацією, яка була основним партнером України в галузі машинобудування, машинобудівні підприємства втратили можливість виробництва та продажу традиційної продукції. Це, а також інші прояви соціально-економічної кризи в країні, суттєво похитнули економічну стійкість підприємств [5].

Вітчизняним підприємствам необхідно розробити алгоритм дій, які підвищать ефективність управління та зроблять підприємства більш гнучкими до нових викликів ринку, зі свого боку держава теж повинна бути зацікавлена у модернізації вітчизняних підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності, а саме:

- Розробка глибокого бізнес-плану по кожному підприємству машинобудування, з рекомендованим набором дій для досягнення стратегічних цілей
- Повне оновлення обладнання на більш інноваційне, яке використовують на провідних підприємствах.
- Сприяння роботизації та автоматизації виробничих процесів на вітчизняних підприємствах
- Налагодження наукового процесу в українських вищих навчальних закладах на практичну співпрацю з підприємствами машинобудування.
- Розробка маркетингових стратегій для підприємств
- Розробка комплексу програм по стимулювання підприємств на використання нової системи виробництва.
- Повна переорієнтація на виробництво більш конкурентоспроможних та інноваційних товарів для населення та господарського комплексу, засвоєння нових сучасних прогресивних технологій

Усі вище перераховані рекомендації, допоможуть вітчизняним підприємствам поліпшити свої позиції на ринку, підвищити рівень конкурентоспроможності та бути більш гнучкими на нові виклики ринків.

Тільки в умовах збалансованої та систематичної промислової політики та здійснення

вищезазначених заходів можна буде підвищити конкурентоспроможність продукції машинобудування на світових ринках, покращити якість та зменшити її витрати, залучити іноземні інвестиції, вийти на нові зовнішні ринки, створити нові робочі місця, а отже, підвищити рівень життя. Подальші дослідження, на думку автора, це розробка прикладів орієнтовних планів розвитку для підгалузей машинобудування, які мають включати аналіз підгалузей, шляхи підвищення продуктивності праці, перспективні сфери інновацій, шляхи зниження витрат на виробництво, методи вдосконалення виробництва та збуту [7].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна побачити, що вітчизняні підприємства демонструють тенденцію росту щорічно, але більшість вчених виділяє одну з головних проблем це застаріле обладнання, яке не дає підприємства нав'язати конкурентну боротьбу. Також слід відзначити нові умови функціонування підприємств, у зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції, це негативно впливає на функціонування усієї галузі загалом. Для підвищення економічних показників та більш ефективного управління підприємствами машинобудівної галузі на ринку, були надані теоретичні рекомендації, щодо підвищення удосконалення функціонування та підвищення конкурентоспроможності підприємств.

Список літератури

1. Меленчук Ю. Сучасний стан та тенденції розвитку машинобудівної галузі України. *Галицький економічний вісник*. 2014. Т. 47. №4. С. 28-34.
2. Яковлев В.І. Тенденції розвитку машинобудівної галузі в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 31-36.
3. Обод М.Л. Економічна і соціальна географія України: посібник для вчителя. Харків: Ранок, 2004. 350 с.
4. Чупир О.М. Тенденції розвитку машинобудівного комплексу України: сучасний стан і перспективи. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013, 43. С. 99-103.
5. Кравченко М. О., Уваровський Р.Д. Аналіз передумов та перспектив інноваційного розвитку вітчизняних агропромислових підприємств. *Інвестиції : практика та досвід*. 2018. №8. С. 51-55.
6. Герасимчук В. Г., Липісієнко А.П. Тенденції розвитку машинобудівного комплексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(1). С. 75-79
7. Зиз Д. Основні тенденції функціонування та передумови розвитку підприємств машинобудування. *Економічний вісник*. 2020. № 2. С. 193-201. DOI: <https://doi.org/10.33271/ev/70.193>.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.10.2021).

References

1. Melenchuk, Yu. (2014). Current state and development trends of the machine-building industry of Ukraine. *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, 47. 4, 28-34. [in Ukrainian].
2. Yakovlev, V.I. (2018). Trends in the development of the machine-building industry in Ukraine. *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, 31, 31-36. [in Ukrainian].
3. Obod, M.L. (2014). *Ekonomichna i sotsial'na heohrafiia Ukrainy: posibnyk dlia vchytelia* Kharkiv: Ranok. [in Ukrainian].
4. Chupyr, O.M. (2013). Trends in the development of the machine-building complex of Ukraine: current status and prospects. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 43, 99-103. [in Ukrainian].
5. Kravchenko, M. O., Uvarovsky, R. D. (2018). Analysis of preconditions and prospects of innovative development of domestic agro-industrial enterprises. *Investytsiyyi : praktyka ta dosvid*, 8, 51-55. [in Ukrainian].
6. Gerasimchuk, V.G., Lipisienko, A. P. (2018). Trends in the development of the machine-building complex of Ukraine. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove*, 19 (1), 75-79. [in Ukrainian].
7. Ziz, D. (2020). The main trends in the functioning and prerequisites for the development of mechanical engineering enterprises. *Ekonomichnyj visnyk*, 2, 193-201. DOI: <https://doi.org/10.33271/ev/70.193>. [in Ukrainian].
8. Official site of the State Statistics Service of Ukraine (2021). Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date 15 October 2021). [in Ukrainian].